

9. LA CULTURA CATALANA: DE LA SUPERVIVÈNCIA AL REDREÇAMENT

Ponència presentada a les Primeres Jornades d'Estudi sobre la situació de la cultura catalana, celebrades clandestinament a l'Ametlla del Vallès el 8 i 9 de gener de 1966 a casa de Fèlix Millet, amb assistència de personalitats de la vida cultural i econòmica de Catalunya. Els assistents foren: Josep Benet, Oriol Bohigas, Anton Cañellas, Jordi Carbonell, Lluís Carulla, Raimon Carrasco, Salvador Casanovas, Josep M. Castellet, Joan B. Cendrós, Alexandre Cirici, Joan Colominas, Salvador Espriu, Garreta, Emili Giralt, Manuel Ibáñez Escofet, Ernest Lluch, Albert Manent, Fèlix Millet, Xavier Millet, Joaquim Molas, Josep M. Pinyol, Jordi Pujol, Pau Riera, Ferran Ruiz, Ricard Salvat, Joan Sardà, Joan Triadú, Domènec Valls i Taberner, Joan Vallvé, Josep Verde i Aldea, Josep Verdura, Francesc Vila-Abadal.

Introducció

Hom ha cregut convenient de començar aquestes Primeres Jornades d'Estudis amb un examen general del moment que viu la nostra cultura. La decisió sembla encertada, car és normal que abans d'examinar els temes concrets que consten en el programa sobre l'expansió de la cultura catalana a l'exterior, intentem de situar-los en llur context, és a dir, dins

la situació general en què es troba avui aquesta cultura.

La tasca, tanmateix, no és pas fàcil. Per realitzar-la correctament caldria disposar d'una sèrie de mitjans d'estudi que, dissortadament, no existeixen; per exemple, caldria un conjunt de treballs d'investigació sociològica. És certament deplorable la manca gairebé absoluta, a casa nostra, d'investigacions sociològiques sobre els problemes que pesen damunt la societat catalana. Tanmateix, crec que, sense temor a equivocar-me, podré arribar a assenyalar en aquesta ponència algunes de les característiques, almenys, de l'actual moment cultural català.

Abans, però, d'endinsar-me en el tema, permeteu que puntualitzi que quan parlaré de cultura catalana, em referiré únicament, per raons òbvies, al camp d'aquesta cultura que va estretament lligat amb el nostre idioma. Cal, doncs, tenir-ho en compte.

Vivim un període de transició

Crec que fàcilment coincidirem si dic que una de les característiques de la situació actual de la cultura catalana es que es viu un moment de transició, que està passant de l'etapa que podríem anomenar de la supervivència, iniciada l'any 1939, a una nova etapa que esperem que serà la del redreç i el ressorgiment.

Aquesta característica transicional no crec pas que sigui un tret exclusiu del moment cultural a casa nostra. Al contrari, crec que, d'una manera general, també podríem qualificar de transicional el període que està començant a viure el nostre poble, d'un temps ençà, en molts ordres de la vida col·lectiva: noves generacions que no visqueren la passada guerra civil, o, almenys que no la visqueren com a dirigents o protagonistes. Són generacions que no volen restar encadenades a un passat, del qual no són responsables, i que, en canvi, pretenen d'influir decisivament sobre el present i de preparar un futur —el futur que elles han de viure—, tenint en compte, en llur actuació, que el món d'avui és molt distint

del món de 1936. Sembla que comença a escoltar-se, a casa nostra, un llenguatge nou, fins i tot públicament, que contrasta amb el rutinari i desesperançat que estàvem avesats a sentir en la majoria de persones de determinats estaments socials. Hom gosaria dir que el país —o almenys una part del país— comença altra volta a tenir una mica més de confiança en ell mateix, que comença a posar-se en marxa, que potser va retrobant, a poc a poc, aquella empenta, aquell esperit d'empresa que, fa més de cent anys, permeté la seva industrialització i, alhora, la seva renaixença.

Aquesta coincidència entre un i altre fenomen no ens ha de sorprendre, car en la història, un i altre, solen anar aparellats: a un ressorgir econòmic i social, correspon un ressorgir cultural.

La supervivència

Davant de la situació actual de la nostra cultura, d'antuvi podem constatar un fet: la cultura catalana ha sobreviscut a la desfeta i a la persecució més dura i persistent de la nostra història.

Aquesta supervivència avui és un fet notori, indiscutible, que amics i adversaris han de reconèixer, tant si els plau com si no els plau. Talment, que aquelles persones que l'any 1939 auguraren la mort de la cultura catalana, avui han de confessar que s'equivocaren rotundament.

Aconseguir aquesta supervivència no ha estat pas una tasca fàcil. Tot al contrari: ha estat una tasca molt difícil, en la qual durant més de vint-i-cinc anys han esmerçat esforços, sacrificis i, àdhuc, heroïsme un bon nombre de catalans. Gent diversa, molt poca al principi, certament, però que, a mesura que el temps transcorria, anava augmentant: gent que no havia perdut la fe en el país, o que l'anava retrobant i que s'esmerçà en guarir una ferida que podia ser mortal per a Catalunya. Entre aquesta gent, intel·lectuals que acceptaven la misèria econòmica i un forçat silenci abans de claudicar en la seva fidelitat a l'idioma; universitaris que renunciaven a una bri-

llant carrera que els esperava en l'ensenyament, abans de trair la catalanitat; mestres que havien d'abandonar llur vocació per tal de no vincular l'esquena davant de l'opressió... Uns i altres, i tants altres que silenciosament s'esmerçaren durant llargs anys en tasques molt humils, aparentment, per tal d'assegurar la continuïtat de la nostra cultura, maldant incansablement per informar i formar la joventut que pujava, una joventut que calia que, a despit de silencis i enganys, s'assabentés un dia que la nostra llengua i la nostra cultura no s'havien pas mort, i que els nostres millors intellectuals havien restat fidels, donant un bell exemple d'integritat. Car no oblidem que ja aleshores el color del futur del país depenia del camí que decidís d'emprendre aquella joventut: el fàcil de l'abandó de la pròpia llengua i cultura o el difícil i sacrificat de restar-hi fidels.

Sortosament en aquella hora incerta dels anys 40 hom trobà fent costat als nostres intellectuals, als nostres estudiants, als nostres poetes i, fins i tot, als nostres somniadors, alguns homes del nostre món econòmic que tingueren la lucidesa i el coratge de complir silenciosament amb llur deure en aquella hora, aportant llur concurs econòmic i llur entusiasme a l'empresa de mantenir la llengua i la cultura del país. Aquests homes saberen ser fidels a una tradició de mecenatge que ja havia possibilitat la nostra Renaixença i que l'honorà. L'acció d'aquests homes en aquella hora fou decisiva per aconseguir de sobreviure. Cal fer-ho constar.

Per comprendre la grandesa de la tasca duta a terme durant aquest darrer quart de segle en el camp de la nostra llengua i cultura, només cal recordar aquelles jornades dels anys 40, quan semblava que un fet advers les havia anorreat per sempre: prohibició total d'utilitzar la nostra llengua en cap acte públic, prohibició de tota mena d'impresos en català, àdhuc els més senzills, com targes de visita i estampes de primera comunió, prohibició absoluta de l'ensenyament de llídioma en qualsevol grau de l'ensenyança, exili de la gairebé totalitat dels nostres intellectuals i silenci total imposat als qui havien restat a l'interior del país o als qui, a poc a poc, hi tornaven, destrucció de biblioteques i dels llibres

catalans, amb prohibició de venda, destrucció o clausura de totes les entitats que cultivaven la nostra llengua i cultura... Difícilment hom trobaria en la història d'aquest segle un cas semblant d'opressió cultural. I, tanmateix, la nostra cultura ha sobreviscut.

No escau certament ací, d'historiar com es produí aquesta supervivència, ni tampoc de pronunciar l'elogi de totes aquelles persones que amb llur esforç, gairebé sempre anònim, van fer-la possible. Tanmateix volem dir que potser sí que convindria de començar a escriure aquella història, abans que llurs protagonistes no desapareguin i no es perdin molts dels documents que encara avui hom conserva. Em sembla que cal evitar, des d'ara, que aquest episodi de la nostra història resti ignorat o sigui falsejat, com s'ha esdevingut dissortadament amb tants d'altres.

Voldria remarcar, finalment, per l'alliçonament que en podem treure, que aquest esforç per sobreviure fou realitzat enmig de la indiferència, quan no de la hostilitat, de gairebé tots els intellectuals espanyols de llengua castellana. Dells no hem aconseguit, durant aquest quart de segle, ni aquell mínim d'encoratjament que representà al començament de la dictadura del general Primo de Rivera, el missatge dels intellectuals castellans del març de 1924. I cal dir, que una demostració semblant de simpatia, els l'hem reclamada una i altra vegada.

També voldria assenyalar que la nostra supervivència ha tingut lloc sense cap mena d'ajut efectiu de la intel·lectualitat estrangera, ni de les organitzacions internacionals de signe cultural, àdhuc d'aquelles que en llur títol es presenten com a defensores de la llibertat de la cultura. I ¿quina llibertat és més essencial que la de poder escollir l'idioma en què una persona vol expressar-se culturalment?

Aquesta doble indiferència, bé que ens entristeixi, no ens ha d'estranyar. Al món en què vivim, en el qual encara fa llei la força i no la raó, en el qual encara perdura l'imperialisme de determinats pobles que pretenen de dominar-ne d'altres, en el qual encara és viva la lluita de pobles, les cultures i els pobles que hom creu que moren, no inspiren ni sim-

patia ni pietat; com a màim només comencen a despertar l'interès d'alguns estudiosos que esperen trobar en llurs despulles nous temes d'investigació.

La nostra supervivència cultural, doncs, ha estat obra exclusiva del nostre poble. Cal tenir-ho present. I el redreç haurà de ser també obra exclusiva nostra. No ens enganyem pas; no ens fem il·lusions. No confiem pas que cap ajut exterior sigui decisiu en el triomf de la nostra justa causa. Només aconseguirem allò que nosaltres mateixos siguem capaços de realitzar i conquistar. I només si demostrem, amb obres, que som un poble vivent, que pesa en el present i en el futur pesarà, la nostra causa aconseguirà aliats. Per això, avui, que hom observa que tornem a ser una realitat, que tornem a representar una força, comencem a interessar de nou, tant a Madrid, com en alguns altres indrets de Pirineus enllà. En són prova, entre altres fets, els articles que van apareixer en la premsa espanyola i estrangera d'un temps ençà, i els dos colloquis celebrats darrerament entre intellectuals castellans i catalans, organitzats precisament pels primers, sota el patrocini d'una important organització internacional.

No n'hi ha prou amb sobreviure

Amb sobreviure, tanmateix, no n'hi ha prou. Hom pot sobreviure en una llarga agonia que condueixi, lentament, a una mort certa.

Perquè la nostra cultura i el nostre idioma visquin i s'afirmin, en unes circumstàncies adverses tan difícils com les actuals, cal que nosaltres realitzem un esforç extraordinari, més gran encara que el que hom ha fet per assegurar-ne la supervivència durant aquests darrers vint-i-cinc anys. Escrivia un dia Antoni Rovira i Virgili que «en certs moments de la vida dels pobles (...) circumscriure's als límits normals equival a arrupir-se dintre la caixa de morts». Avui, podem assegurar que els catalans vivim un d'aquests moments crucials. Circumscriure's, doncs, a fer un esforç normal, no realitzar l'esforç extraordinari que exigeixen les circumstàncies, equivaldria

a morir, a desaparèixer, a arrupir-se dintre la caixa de morts.

¿Som els catalans capaços avui de fer aquest esforç? Jo crec que sí. Jo crec que en som capaços i que disposem fins i tot dels mitjans necessaris per a rebre.

El redreç, una tasca difícil

Un primer pas per tal de rebre és el d'examinar objectivament la realitat en què vivim i els problemes que hem d'afrontar. Encara que aquest examen pugui esfumar alguns entusiasmes i algunes ingènues il·lusions. De tots els paranys que ens assetgen, ha dit Joan Fuster, el més pèrfid és el parany de l'esperança ingènua. És cert. Com ho és que molts catalans tendeixen a instal·lar-se en la posició còmoda del cofoïsme, tan bon punt comença a funcionar alguna cosa. Per això, hem de fer un esforç, encara que costi, encara que sigui dolorós, per arribar a conèixer exactament quina és la nostra realitat cultural. Aquest esforç ja fou reclamat, fa uns anys, per Jaume Vicens Vives, quan llençà aquella consigna: «conèixer-nos», i quan remarcava: «Alguns no són prou valents per a esteranyinar la finestra i fer que un devessall de llum ho aclareixi tot i ens permeti de veure què hi ha de veritat en el rebost de la nostra cultura.»

És cert que, anys enrera, algunes persones, amb una excellent bona fe creien que era contraproductiu de procedir així. Creien que era millor dissimular la gravetat de la situació, per raons de tàctica, tant davant de l'adversari, que maldava per ofegar-nos, com davant de la nostra gent, per mantenir-hi la confiança en nosaltres mateixos. Consideraven la situació talment greu, que creien que qualsevol cosa que pogués disminuir la confiança en nosaltres mateixos podia provocar un descoratjament, i, en definitiva, una catàstrofe.

Sortosament, avui, aquesta argumentació ja no és defensada per cap persona solvent. Avui les circumstàncies han millorat. Avui podem esbatanar les

finestres i examinar objectivament quina és la situació real, sense que el resultat de l'examen ens faci perdre la imprescindible confiança.

Breu examen de la realitat cultural catalana

Intentem, doncs, d'examinar amb la màxima objectivitat quina és la situació de la cultura catalana avui. És evident que aquest examen no podrà ser exhaustiu, però probablement resultarà suficient de cara al nostre objectiu.

Comencem per alguns aspectes positius.

L'expansió que ha aconseguit en alguns camps la nostra llengua i cultura durant aquest darrers anys, a mesura que s'anaven vençant els obstacles que s'oposaven a la seva supervivència, és un fenomen que podem qualificar d'extraordinari, el qual ha sorprès molta gent, amiga i adversa. Probablement pocs casos trobaríem en la història moderna d'un fenomen semblant. Evidentment, aquest és un signe de vitalitat del nostre poble i de l'existència d'unes minories dirigents disposades a salvar la pròpia llengua i cultura.

Seguidament, detallem alguns aspectes d'aquesta expansió i retrobament:

Producció editorial. En autoritzar-se les traduccions al nostre idioma s'ha produït la reaparició de nombrosos llibres en català, i la possibilitat de crear editorials comercials dedicades especialment a la seva publicació. Aquest fet ha permès que alguns escriptors catalans es professionalitzessin, si no del tot, almenys parcialment.

Aquest modest «boom» de l'edició catalana és un fenomen interessant de remarcar, car s'ha produït en una llengua que no és ensenyada a l'escola i és exclosa, gairebé totalment, dels mitjans audiovisuals.

Aquesta situació nova ha creat, com és natural, nous problemes, alguns d'ells certament greus, que cal resoldre. I caldrà que siguin resolts per nosaltres mateixos, car no disposem d'òrgans oficials propis que vetllin per la defensa del llibre català. Con-

fiem que els nostres editors trobaran els mitjans adients per fer-hi pront.

Mercat del llibre català. És encoratjador de constatar com, malgrat l'exclusió del nostre idioma de l'ensenyament, continua existint un mercat del llibre català, cada dia major. Donada la composició demogràfica del nostre poble, format ja en una part de persones educades durant la postguerra, aquest creixement del mercat del llibre català és un signe evident de la continua incorporació de gent de les noves generacions a la nostra cultura, a despit dels obstacles que encara perduren.

Tanmateix, sembla que caldria fer un estudi de la composició d'aquest mercat i de les possibilitats d'ampliar-lo ràpidament arreu dels Països Catalans, tant en extensió com en profunditat. Certament que els editors i distribuïdors catalans han fet bona feina fins ara, però la nova etapa en què comencem a viure exigeix nous esforços que, algunes vegades, probablement no està a l'abast realitzar ells sols.

Altrament, la difusió del llibre català en una situació en la qual hom no disposa de ràdio, ni de la televisió, ni de gairebé cap òrgan de premsa, i la popularització dels autors —qüestió estretament lligada amb la propaganda del llibre—, ens obliga a enginyar-nos a trobar nous mitjans de propaganda adients, i a no desapropiar-ne cap dels que són al nostre abast. Potser caldria intensificar les exposicions a les capitals comarcals, amb l'assistència d'autors; potser hom podria organitzar exposicions especialitzades en entitats determinades; potser podria treballar-se amb major intensitat als col·legis religiosos d'ensenyança; potser caldria publicar un butlletí destinat exclusivament al llibre català, almenys dues vegades l'any, pel mes d'abril i desembre, on constessin crítiques de llibres, articles, etc. Suggeriments tots ells que em permeto de posar a la vostra consideració.

Revistes i literatura infantil. Un altre signe positiu és l'edició de revistes i altres publicacions infantils. Tots reconeixem la seva importància extraordinària en una època en què a manca d'escola ca-

talana, preparen els futurs lectors de català. Cal elogiar l'esforç que hom ha fet en aquest camp per tal de vèncer les nombroses dificultats de tota mena que s'oposaven a l'èxit d'aquesta empresa. Tot el que hom faci en aquest camp és extraordinàriament meritori, car va encaminat a assegurar la continuïtat del nostre idioma.

Potser també dintre d'aquest camp ha arribat l'hora d'un pla de penetració del nostre idioma entre els infants dels immigrants, per mitjà de publicacions adients. Els entesos —sociòlegs i lingüistes— podrien dir-nos quelcom sobre aquest tema.

Ensenyament de la llengua catalana. Aquesta activitat fonamental ha pres durant aquests darrers anys un increment notable, tot vencent, també, els innombrables obstacles amb què oficialment o oficiosament encara topa. Dirigida i organitzada admirablement, i adaptant-se a les circumstàncies, hom ha aconseguit resultats notablement beneficiosos per a la nostra llengua i cultura. No solament ha organitzat nombrosos cursos i cursets d'ensenyament del català, ans també ha contribuït a formar nous professors a Barcelona i arreu de l'àrea lingüística nostra, a formar correctors i, fins i tot, a nodrir els quadres de traductors procedents de les noves generacions.

Amb satisfacció podem constatar que les activitats en aquest camp han pogut ésser ateses, sense estretors, mercès a un mecenatge, que no ha regatejat mai l'ajut necessari.

Discos catalans. Una altra activitat molt recent, la qual, tot i que fa poc temps que gaudeix d'una certa llibertat, ha fet un gran servei a la difusió del nostre idioma, especialment en difondre la nova cançó catalana, al costat de la tradicional. Cal aplaudir també l'esforç meritori d'editar discos de poetes catalans. Esperem que aviat ampliaran llurs activitats a altres camps, per exemple, editant discos sobre temes de la nostra història.

Premis literaris. Tots coneixem l'esforç que hom ha fet en aquest camp, i com aquest esforç ha

contribuït al redreç de l'idioma i al ressorgiment d'alguns aspectes de la nostra cultura. Tanmateix, és evident que, superada l'etapa de la supervivència, cal adaptar la política de premis literaris a la nova etapa que comencem a viure, que presenta unes noves necessitats i característiques. És excellent, certament, d'estimular la producció de les noves generacions, però caldria pensar si no cal també premiar l'obra feta i publicada dels autors consagrats. Altre aspecte a examinar és la revisió que s'imposa dels cartells de premis de les corporacions catalanes que han sobreviscut, alguns dels quals, amb el temps, han esdevingut anacrònics i, fins i tot, injustos en algun cas. Potser l'organització d'unes converses sobre aquest tema ajudaria a trobar solucions adequades a l'etapa que vivim.

Aparició de nous escriptors joves catalans. Un dels signes més evidents del redreç és l'aparició de nous escriptors en català, sorgits de les generacions de la postguerra, precisament d'aquestes generacions que no han après mai el català a l'escola.

Aquest fenomen favorable ve complementat, a més, pel fet que alguns escriptors joves, també pertanyents a aquestes generacions de postguerra, que havien començat a escriure en castellà, han après el català i passen a augmentar el nombre d'escriptors joves en la nostra llengua, no solament al Principat, sinó arreu dels Països Catalans.

Així es troba ja assegurada la continuïtat de la nostra literatura, que hauria pogut perdre's si, en desaparèixer amb el temps els escriptors de l'avantguerra, no haguessin pogut ésser substituïts per joves de les noves generacions.

Teatre. En aquest aspecte tan important de la nostra cultura, el panorama, dissortadament, no és pas massa falaguer, per raons que tots sabem. Tanmateix podem anotar a l'actiu, especialment, l'esforç realitzat per algunes organitzacions com la desapareguda Agrupació Dramàtica de Barcelona (A.D.B.), el Teatre Experimental Català i l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual. Aquestes benemèrites entitats han demostrat amb fets que, a casa nostra, existeixen

possibilitats de fer quelcom seriós en teatre. A elles es deu, gairebé exclusivament, el poc bon teatre que hom arriba a veure als nostres escenaris.

Certament seria vergonyós per a la nostra societat, si haguessin de desaparèixer del tot per manca d'ajut. ¿No seria possible d'organitzar unes converses que examinessin, per exemple, la possibilitat de crear un Patronat pro Teatre, el qual, alhora que salvés aquelles entitats, assegurés als catalans unes temporades, curtes si voleu, però serioses, de teatre d'alta qualitat en el nostre idioma?

En aquest camp, una bona notícia que sembla es confirma és la represa d'una collecció d'obres teatrals d'alta qualitat que semblava que ja havia desaparegut per sempre.

Moltes coses, doncs, s'han fet, i moltes d'elles encertades, en el camp de la nostra cultura fins ara, aprofitant, algunes vegades amb extraordinari enginy, el marge de llibertat que hem anat reconquistant a poc a poc. Ara bé, el panorama falaguer que he presentat, que podria certament ampliar-se a d'altres aspectes positius, ve ennegrit pels molts problemes, i problemes greus, que encara continuen pesant damunt de la nostra cultura.

Repassem-ne alguns breument.

De manera general hem de remarcar que la nostra cultura és possiblement l'única del món, de la seva història i categoria, que no solament no disposa de cap ajut ni protecció de l'Estat i dels organismes públics, sinó que els té obertament en contra.

Aquest fet és d'una importància capital, car tots sabem que avui molts aspectes fonamentals de la cultura d'un país difícilment poden viure si no compten amb aquella protecció.

La nostra cultura no disposa de la premsa diària, ni de gairebé cap revista, ni de la radiodifusió, ni de la televisió, mitjans tots ells essencials a tota cultura que ha de viure a una societat on predominen cada dia amb més intensitat els elements audiovisuals.

Aquest fet no solament és perjudicial perquè la nostra cultura no pot gaudir d'un mitjà tan extraordinari de difusió, ans també per la constant pressió

idiomàtica i d'altra mena que sotreix el nostre poble. Altrament, l'exclusió dels nostres escriptors de la Ràdio, Televisió i Premsa, els priva d'uns recursos econòmics que en altres països ajuden a la professionalització de l'escriptor i a aconseguir una popularitat que contribueix a la difusió de les seves obres.

L'opressió cultural que sofrim ha privat a la cultura catalana d'allò que podríem anomenar la seva infraestructura: escoles, universitat, co-oficialitat de l'idioma, institucions, etc. Ara bé: una cultura no pot mantenir-se indefinidament sense comptar amb una infraestructura. Per tant, és evident que mentre la situació no millori, cal que atenguem primordialment tot allò que serveixi per suplir, en el possible, aquesta manca d'infraestructura.

La nostra cultura, degut a les circumstàncies, manca d'obres fonamentals, com són diccionaris i enciclopèdies. Crec que alguna cosa important ha començat a fer, darrerament, alguna editorial, amb esforç benemèrit. Però aquesta qüestió és tan urgent de resoldre, que hom no pot deixar-la a la mercè de les iniciatives privades. Tots aquells que tenim un contacte habitual amb intel·lectuals estrangers ens hem trobat un dia i un altre dia en la situació compromesa d'haver de recomanar un diccionari català-francès o català-anglès, per exemple, a una persona que, després d'haver-la convençuda de la importància de la nostra cultura i d'haver-li ofert algun llibre en català, ens demanava un dels esmentats diccionaris. Com dir-li que no n'existeix cap avui en el mercat? Recordo ara una anècdota significativa. Era en el temps que hom esmerçava a fer propaganda per tal que el nostre Josep Carner fos candidat al Premi Nobel. Vaig parlar d'aquest tema amb un amic estranger que estima les nostres coses. I em respongué. Com voleu que l'Acadèmia Sueca doni el Premi Nobel a una literatura que no té al mercat ni un petit diccionari català-suec, ni català-anglès, ni català-francès? No vaig gosar replicar oposant-li el cas del Premi Nobel a Mistral, per tal de no empitjorar les coses, col·locant la nostra cultura al nivell de la dels occitans... Valia més callar. I així ho vaig fer.

La nostra cultura manca d'obres històriques fona-

mentals i, encara algunes de les que han aparegut darrerament són obra d'historiadors estrangers. Ni disposem d'una història de la nostra economia, ni del nostre moviment social, ni del catalanisme, ni d'una història de la ciutat de Barcelona, en diversos volums, com disposen les grans capitals del món. Tampoc no disposem d'una petita història de Catalunya, traduïda al castellà, al francès i l'anglès, per poder-la recomanar als forasters interessats en les nostres coses, malgrat que una obra semblant ens és reclamada sovint i és fonamental per a aconseguir d'ésser coneguts a l'estranger. No disposem tampoc de gairebé cap monografia sobre els esdeveniments històrics moderns que més han pesat en la vida del nostre poble. D'altra banda, entre els milers de llibres que arreu del món hom ha dedicat a la darrera guerra civil espanyola, em sembla que no n'existeix ni un que exposi un punt de vista català, sigui de dretes o d'esquerres, sobre l'esdeveniment.

En un estudi de 16 pàgines que fa uns mesos vaig redactar, demostratiu de la urgència de crear un Institut Català d'Història Moderna, vaig exposar els greus perjudicis que ens causa la manca d'una institució semblant: entre d'altres, la pèrdua de bona part de la documentació existent encara sobre els esdeveniments històrics catalans contemporanis. Evocava, per exemple, com encara no s'han aplegat els epistolaris de la majoria de les personalitats de la nostra Renaixença cultural, política i econòmica. Evidentment no correspon ara ni ací de repetir tot allò que consta a l'esmentat informe, còpia del qual, altrament, poso a la disposició d'aquelles persones que tinguin interès en la creació de l'esmentat Institut, tan essencial. Però, almenys, voldria dir que la manca d'estudis històrics fonamentals fa que hom vagi repetint, a casa nostra, una i altra vegada, conceptes erronis que van transformant-se en aparent veritat i, finalment, en mites que presideixen massa sovint les nostres decisions. Sobre aquest tema, Gatzel, poc abans de morir va escriure'm unes ratlles contundents: «Jo entenc —em deia— que cal repensar a fons, de dalt a baix i tornar a escriure la nostra història, i especialment la ideologia política i social desplegada de la Renaixença ençà (...); així el

nostre poble podrà disposar d'una visió nova, lúcida i sobretot verídica, per orientar-se en el camí del món i saber amb quines realitats compta. Deixant per fi, de jugar-se la vida i la llibertat del propi esperit amb el diable a cada cantonada de la Història —encara molt pitjor que jugar-se-les estúpidament a cara o creu.» I en un altre indret del mateix escrit, continuava dient: «Havent previst i predit perfectament la guerra intestina, i que per nosaltres seria perduda ja abans de començar, durant el seu curs, allunyat de tothom i exilat per força, vaig sofrir molt d'esperit davant del comportament dels uns i dels altres; i deu ser per això que els uns i els altres igualment em volgueren matar. La idea fixa que em dominà tots aquells anys era la necessitat, per mi urgent, de reunir, un cop acabada la guerra, un estol escollit de sobrevivents capaços de meditar a fons sobre les causes, remotes i actuals, de la dissort de Catalunya —que és una mena estranya de constant històrica— per veure si donant-los el lleure i els mitjans adients, podien afegir, encara de calent en calent, i amb la lliçó apresada i l'experiència adquirida, una espècie de breviari ideològic i pràctic, que sempre més pogués servir de norma i guia a les futures generacions de catalans. Algun dia potser contaré el que Francesc Cambó i jo preparàvem en aquest sentit, i com el fet advers, no tenint-ne prou encara d'haver-nos esclafat, ens ho tirà per terra.»

Permeteu-me que completi aquestes consideracions amb uns mots que Joan Fuster escrivia l'any 1958: «Necessitàvem, necessitem llibres escrits per algú o altre, tant se val, on d'una vegada i sense ambages, quedin replantejats uns quants dels problemes bàsics que ens afecten en el nostre destí de collectivitat diferenciada.» És ben cert, podríem dir, però cal preguntar-se: ¿Qui pot escriure aquests llibres en un país com el nostre on gairebé tots els investigadors, historiadors i sociòlegs han de malviure, sotmesos a treballs aliens a llur activitat, sense lleure ni mitjans per a dedicar-se a investigar i a escriure?

Aquests darrers anys s'han publicat nombrosos llibres en català. I jo m'atreveixo a preguntar als crítics que es troben entre nosaltres: entre aquests

llibres ¿quants n'hi ha que facin el replanteig reclamat per Gaziell i Joan Fuster?, ¿quants n'hi ha, d'altra banda, que tinguin una autèntica importància, no ja universal, ans merament local?

Un altre dels instruments fonamentals de tota cultura és l'edició de revistes d'alta cultura. Catalunya, abans de la guerra, en produïa algunes de notables. L'edició de revistes semblants, a més, és una palesa demostració que la llengua en què són escrites és quelcom de vivent en el món cultural, i no pas un anacronisme.

Certament que les circumstàncies avui encara no permeten l'edició de revistes semblants, a Catalunya. Però, qui pot prohibir-nos, per exemple, d'editar-ne a París o a Perpinyà? El fet de publicar aquestes revistes fora del territori de l'Estat espanyol ¿no podria representar una pressió indirecta perquè s'acabi una prohibició que tant ens perjudica culturalment?

La situació de l'intel·lectual

En aquest breu examen del nostre moment cultural és imprescindible que dediquem un espai a la situació de l'intel·lectual català.

No existeix avui cap investigació seriosa sobre aquest tema tan transcendent pel manteniment de la nostra cultura. Cap sociòleg no ens ha dit encara, com avui es veu obligat a viure l'intel·lectual català fidel a l'idioma; en quins oficis i professions es veu obligat a treballar; de quines classes socials procedeix; quin és el prestigi social de què gaudeix en els diferents estaments de la nostra societat, comparant-lo amb el prestigi social que gaudeixen, per exemple, els intel·lectuals francesos i anglesos al seu país; quines són les dificultats amb les que topa en la seva tasca; en quines condicions es veu obligat a escriure les seves obres; en quines biblioteques públiques de Barcelona, de València, etc., troba els llibres i les revistes que tot intel·lectual conscient ha de llegir habitualment; resumint: quins són els problemes concrets que pesen damunt d'ell. Em sembla que el resultat que donaria una investigació semblant

ens aclariria moltes coses, i posaria davant dels nostres ulls una trista realitat. Potser ens faria adonar d'un fenomen sorprenent: que l'intel·lectual català i els seus problemes són gairebé desconeguts d'aquelles persones que no pertanyen al seu món, que no gaudeix, en general, de prestigi entre l'alta burgesia catalana, que és un ésser ignorat per ella, i, per tant, exclòs d'aquella vida de relació que hom anomena «vida social».

En no existir investigacions semblants, per saber quelcom de la condició de l'escriptor català, hem d'acudir al testimoniatge d'algun d'ells. Escoltem, per exemple, el que escrivia Joan Fuster, l'any 1958:

«En un ordre lògic de prelació, el problema de la professionalitat de l'escriptor és el que ens hauria d'afligir més directament. Ignoro si abans de la guerra civil havia estat ja airejat i debatut. Amb tot, avui pren sens dubte unes dimensions enormes, i serà impossible d'eludir. Si hi ha res que la experiència actual ens autoritza de concloure, és que la nostra literatura no pot seguir endavant, al ritme que cal, si es cenyeix, com fins ara, a viure de contribucions irregulars i esporàdiques —tan sublims com es vulgui— dels seus escriptors. Una literatura a base d'aficionats, una literatura de fora d'hores, una literatura elaborada en lleures marginals, no tindrà mai la consistència mínima que, com a fet social, hauria de tenir. I aquest és, en general, el nostre cas. L'escriptor català no és un escriptor professional: de professió és qualsevol altra cosa —botiguer, notari, periodista, buròcrata, empresari de pompes fúnebres—; en canvi, només fa de literat a estones lliures. Bé es pot preveure què se'n deriva d'això: l'obra de l'escriptor en sofreix essencialment i en sofreix per tant tota la literatura.»

En un altre indret, Joan Fuster remarca:

«Els bohemis i els rendistes lletraferits dels bons temps vells han desaparegut per no tornar mai més. I va desapareixent, per bé que no molt de pressa, l'absurd perjudici que considera la misèria, o almenys la penúria, com un clima propici, o connatural, a la creació literària. L'escriptor dels nostres dies, entre nosaltres i tot, no vol ni pot resignar-se al paper de víctima o d'ornament dins la seva socie-

tat. Té una missió, o una funció a complir-hi, i no estarà en disposició de realitzar-la mentre que no li reservaran el seu lloc concret, digne i confortable. La societat catalana d'avui no hi pensa (...). Convé que l'escriptor visca de la literatura. Ell hi té dret; a la societat, a més, li interessa que siga així, perquè només així tindrà ella dret enfront de l'escriptor.»

Escoltem ara l'opinió d'un altre escriptor eminent, Salvador Espriu. En una entrevista publicada a *Cuadernos para el diálogo* (n.º 20), Francesc Vallverdú li preguntava:

«Quins són els problemes més greus que en la seva opinió té plantejats avui l'escriptor català en particular?»

I Salvador Espriu responia: «El de poder professionalitzar-se: és a dir, el de poder viure, com així hauria d'ésser, de la seva ploma. És, doncs, un problema de base econòmica —continua manifestant Espriu— el qual podria en part ésser resolt si els anomenats patricis del país estiguessin disposats a obrir llurs bosses de veritat. Haurien de prescindir de vagues paraules que no duen enlloc i disposar-se a sacrificar una part de llurs guanys a favor de l'escriptor que és un personatge veritablement important en el país i no ells. Els importants són Virgili i Horaci: és gràcies a ells que sabem qui fou Mecenes. Els rics haurien d'anar al darrera dels escriptors i no pas a l'inrevés. El possible espectacle de l'escriptor que viu de les sobres de la taula dels rics és indignant: el que quedarà és l'obra de l'escriptor que valgui, no la dels rics que no en saben ésser. Hi ha excepcions —remarca Espriu— que no fan més que confirmar la regla. És una vergonya imperdonable per al nostre país que un dels escriptors més importants que hem tingut, Carles Riba —i podríem adduir molts altres exemples—, hagi mort pobre», acaba dient Salvador Espriu.

«Poder professionalitzar-se», heus ací el problema més greu que té plantejat avui l'escriptor català. Heus ací un problema fonamental de la nostra cultura, sense resoldre el qual, a la llarga, serà endebades que crearem premis literaris, convocarem concursos, concedirem beques i fundarem editorials.

Sense escriptors no hi ha literatura. I sense professionalització, de ben pocs escriptors autèntics podrem disposar. I sense escriptors catalans no hi ha editorials catalanes, a no ésser que es dediquin, gairebé exclusivament, a traduir obres estrangeres. Però, en aquest cas, ¿podríem parlar de l'existència d'una cultura catalana?

He dit i repetit que l'esforç, el sacrifici que han fet fins avui molts dels escriptors catalans per tal de mantenir la nostra cultura, ha estat admirable, que ha estat fins i tot heroic, en alguns casos. Potser algú dirà que no existia altre camí a seguir durant l'etapa de supervivència. Potser sí; no ho discutim ara. Però allò que és evident, és que avui en la nova etapa que comencem a viure, aquesta situació no pot continuar. En aquesta etapa seria suïcida de pretendre que la nostra cultura es fonamenti i depengui permanentment, i gairebé exclusivament, del sacrifici i de l'heroïsme dels seus intellectuals. Altrament, hom pot exigir l'heroïsme en moments determinats de la història. Però hom no pot pretendre que l'heroïsme sigui, en els altres, el comportament habitual. Sobretot si aquell que pretén d'exigir-lo dels altres no comença per donar ell mateix exemple d'heroïsme, al servei del país. D'altra banda, un treball intel·lectual realitzat en aquestes condicions produeix un fenomen que Joan Fuster ha observat en l'obra de la majoria dels nostres millors escriptors: llur obra és deplorablement curta, i formada en bona part, de treballs breus.

Hem de tenir present que, avui, una cultura no pot mantenir-se i progressar si no compta amb un estol de cultivadors que li dediquin tota o una bona part de llur activitat, en els diversos sectors del món cultural: investigadors, historiadors, autors teatrals, assagistes, crítics, pensadors, poetes, novellistes, etc. I cal dedicar-se a aquestes activitats amb consciència professional, la qual cosa és una tasca difícil. «No he cregut mai en els escriptors de diumenge a la tarda —ha escrit Josep Pla—; perquè l'ofici és llarg, sanguinari i diabòlicament difícil.» I això ho diu un home que és considerat com un escriptor de ploma fàcil... És ben certa aquesta dificultat, i aquell que no ho cregui així, que ho provi, que intenti d'escriure

un bon llibre, i ho descobriria, com diu sovint un bon amic meu, amb un punt d'humorisme.

El resultat d'aquesta manca de professionalització és lamentable. Avui el panorama de la nostra producció —dic producció— autòctona, si exceptuem uns poquíssims casos, produeix una penible impressió d'ésser obra d'aficionats dominicals. Adonem-nos, per exemple, com en el camp editorial costa de trobar avui originals catalans a publicar, si excloem la novella i la poesia. Reviseu els catàlegs i observareu com escasseja la publicació d'obres autòctones que no siguin dels gèneres literaris esmentats. I, certament, no és pas que els editors no vagin a la recerca del possible autor. Tots aquells que un dia hem publicat, amb un cert èxit, alguna obra d'assaig o d'història, per exemple, sabem com després som assetjats pels editors que pretenen d'aconseguir-ne d'altres, i com també, malauradament, malgrat la nostra bona voluntat, no tenim lleure per repetir massa sovint l'aventura, submergits com ens trobem en un altra tasca professional diària.

I mentre això s'esdevé, mentre manquen originals autòctons, no sabem aprofitar els nostres intel·lectuals i hem de contemplar, amb pena i irritació, com molts dels nostres millors escriptors, en el moment en que es troben precisament en plena maduresa, es veuen obligats a esmerçar gairebé totes les hores del dia en tasques del tot alienes a llur vocació autèntica, per tal de guanyar-se la vida. I així passen els anys, i el país malversa riquesa i potencial humà de manera absurda, mentre manca d'escriure tantes i tantes obres que imprescindiblement necessitem i de manera urgent. «Pocs espectacles resulten tan depriments —ha escrit Joan Fuster— com el d'un escriptor que no rendeix com podria rendir. Depriment per als altres i, sobretot, per a ell mateix, que es quedarà sempre amb una recança amarga, de frustració oprobiosa. El temps que dedica a guanyar-se el pa en altres activitats —acaba dient Joan Fuster— és un temps que defraurem a la collectivitat.» I goso preguntar: ¿qui és el responsable d'aquesta defraudació a la collectivitat? Certament, no pas l'escriptor.

Moltes vegades he dit que si una dotzena, o pot-

ser menys i tot, dels nostres millors intel·lectuals, poguessin dedicar-se sense preocupacions econòmiques, a llur tasca específica, d'acord amb un pla científicament establert, la nostra cultura podria donar ràpidament un notable pas endavant, i estaria salvada, mentre esperem que les circumstàncies es normalitzin. És impossible d'aconseguir-ho? Joestic convençut que no. El que s'esdevé és que encara ningú no ha examinat mai aquest problema seriósament. I, tanmateix, estic convençut que si el problema fos examinat com cal, hom descobriria que la solució requereix, probablement, més enginy que no pas diners.

Enric Prat de la Riba, a principis d'aquest segle, es trobà també amb aquest problema de la professionalització dels intel·lectuals catalans. Intentà de resoldre el major nombre de casos possible amb la professionalització total, i quan no li fou possible aquesta solució, ho resolgué amb la mitja professionalització, donant-los entrada a les oficines de la Mancomunitat o del Municipi barceloní, per exemple, on només treballaven el matí. Així podien destinar lliurement les tardes a llurs treballs intel·lectuals. Avui és cert que no disposem d'aquest recurs. Però, ¿es que no existeixen a Catalunya una dotzena de llocs, per exemple, en empreses privades, on puguin treballar durant mitja jornada alguns dels nostres intel·lectuals, per tal que l'altra mitja jornada puguin dedicar-la a servir a la collectivitat?

Gent i argent

Hem fet fins ara una breu anàlisi d'alguns dels problemes més greus que afecten a la nostra cultura, avui. Evidentment, no ha estat exhaustiu, car el nostre propòsit és simplement de facilitar alguns elements per al col·loqui que ha de tenir lloc seguidament.

Ara bé: davant del resultat potser algú s'haurà sentit ferit en el seu optimisme. Però, també és probable que d'altres hauran comprès millor la gravetat dels problemes exposats, la qual cosa no podem

oblidar si sincerament volem triomfar en el combat en pro de la nostra cultura.

Per aconseguir el triomf en aquest combat, què cal? Gent i argent, respondria, expressant-me amb la mateixa frase sonora i clara, que emprà Francesc de Tamarit, diputat a la Generalitat presidida per Pau Claris, en respondre a la qüestió de com guanyar la guerra.

Gent i argent. Avui, la nostra cultura disposa de gent. Certament correguérem, com he dit, el perill que la nostra cultura sobrevisqués gràcies només a l'esforç dels intellectuals de l'avantguerra, però que en desaparèixer aquests, s'anés esllanguint, a poc a poc, fins a desaparèixer, o restar simplement com un anacronisme. Sortosament aquest perill ha estat vençut, car a poc a poc han aparegut els intellectuals de les noves generacions, fidels també al nostre idioma.

Disposem, doncs, de gent. ¿Disposem també d'argent? —ens hem de preguntar.

En els pobles que gaudeixen d'una situació de normalitat, l'argent necessari per a mantenir i fer progressar les activitats fonamentals de la pròpia cultura, que no poden ésser ateses per la iniciativa privada, és fornit pel mateix Estat i altres organismes públics o semipúblics. A Catalunya, avui, per atendre aquelles necessitats fonamentals, i, fins i tot la majoria de les altres, només podem comptar amb l'ajut econòmic procedent de la iniciativa privada, és a dir, amb el mecenatge, en les diverses formes que pot prendre. I, sortosament, a Catalunya existeix una tradició de mecenatge.

El mecenatge —ha escrit Joan Fuster— «és un fet tan habitual en les nostres lletres que, sense ell, potser seria un poble colonial —o més colonial encara— en l'ordre de la cultura. Hem de reconèixer a la burgesia indígena, a una part de la nostra burgesia, la dignitat i l'esperit que ha demostrat en acceptar la missió de patrocini. Alguns noms il·lustres de propietaris i financers aniran perpètuament lligats, en la memòria de la nostra gent, al gran esforç de recobrament intel·lectual realitzat a casa nostra d'ençà de la Renaixença. Potser s'hi hauria pogut fer més encara. Deixem-ho córrer. L'important és que, en el

moment precis, sempre hi ha hagut algú que ha respost».

M'ha semblat que era just de repetir avui i ací aquestes paraules d'elogi, provinents d'un dels nostres millors intellectuals, i alhora, d'un home ben poc afeccionat a repartir elogis no merescuts.

I referint-se concretament al moment que vivim, Fuster afegia:

«L'apellació al mecenatge segueix essent inevitable, i ho seguirà essent per molt de temps. Avui, dolorosament, més que inevitable, imprescindible.»

És cert: avui és imprescindible per la raó que hem esmentat abans, o sigui per la manca total d'ajut de l'Estat espanyol i dels seus organismes públics o depenents d'ells a la cultura catalana.

Per tant, aquesta mena d'institució que és el mecenatge, que en altres països representa simplement un ajut complementari a l'obra cultural, así, a casa nostra, avui, adquireix un relleu excepcional, en recaure damunt d'ella l'obligació d'atendre gairebé exclusivament la financiació de la nostra cultura en els seus aspectes fonamentals.

A Catalunya, doncs, avui, el mecenes es troba en una situació particular: no és lliure de protegir allò que li plagui més, ans, al contrari, ha de subordinar la seva llibertat d'escollir l'objecte del seu ajut, a l'obligació d'atendre i de cobrir les necessitats que són fonamentals i primordials de la nostra cultura.

Aquesta és una servitud que gairebé sempre hom ha sabut acceptar a Catalunya, i precisament a aquesta acceptació es deu la creació i manteniment d'algunes de les més importants obres de base de la nostra cultura.

A més del mecenatge, una altra font de recursos podríem aspirar a aconseguir. Em refereixo a l'ajut precedent d'algunes de les grans institucions internacionals creades per protegir la cultura, per exemple, les fundacions americanes. Aquesta possible font de recursos no l'hem treballada gens fins ara. Ens hem comportat, en aquest camp, com a provincians. Però jo estic segur —i altres amics que coneixen el mecanisme d'aquestes institucions comparteixen el meu parer— que si realitzàvem una política cultural catalana exterior continuada i intelligent, sense im-

provisacions; si sabíem fer-nos conèixer a l'exterior; si sabíem utilitzar els amics que tenim arreu del món, aquesta font podria facilitar-nos un ajut molt considerable. Però, per aconseguir aquest resultat, cal que actuem com actuaríem en qualsevol altra empresa, cal sembrar abans de collir. I de vegades sembla que ens comportem com si tinguéssim la pretensió de rebre uns beneficis, sense ni tan sols preocupar-nos de moure'ns de casa, sense donar-nos a conèixer. Plantegem d'una vegada aquesta qüestió, amb l'enginy amb què plantegem els nostres afers particulars, quan volem aconseguir un resultat amb empreses estrangeres. Pressupostem una quantitat per invertir en aquest afer durant un determinat temps. Encarreguem a algunes persones que s'ocupin preferentment de l'afer, entre aquelles que coneixen els mecanismes d'aquelles institucions, i atorguem-les-li un vot de confiança per un període determinat. I deixem-les fer. I no dic res més sobre aquest tema, car m'adono que estic envaint el terreny reservat a una altra ponència.

Una altra font de recursos és avui la que ofereixen determinades corporacions catalanes, com Collegis professionals, per mitjà de beques i subvencions per a la redacció d'obres que tenen relació amb problemes o investigacions sobre la professió que representen o sobre homes representatius en llur història. Algun Col·legi, em consta que ofereix quantitats considerables, tenint en compte les condicions corrents en el nostre país.

Tanmateix, en aquest cas, com en d'altres beques i subvencions, es presenta de vegades un fet paradoxal. Hom ofereix argent i, en canvi, manca la gent que pugui acceptar-lo i encarregar-se d'escriure l'obra demanada, tot i existir gent preparada per a redactar-la. L'escriptor requereix no pot realitzar-la perquè es troba lligat durant 8 o 10 hores diàries a una feina professional, aliena a la seva vocació intel·lectual, però imprescindible per guanyar-se la vida: resulta que l'escriptor no té temps d'escriure. I és natural que aquests escriptors, per una beca donada només per una vegada, no puguin abandonar el seu lloc habitual de treball, que és el que els garanteix el pa de cada dia.

Heus ací que tornem a topar amb el problema fonamental de la professionalització dels nostres escriptors. Per això hem dit anteriorment, i ara repetim, que ben poc avançarem si no resollem aquest problema, ja sigui amb la total professionalització o, quan no sigui possible, amb la mitja professionalització.

Gent i argent, hem dit que eren els elements imprescindibles per tal de mantenir la nostra llengua i cultura. Hem vist que disposem d'ambdós elements. Del que no disposem prou, potser, és de suficient organització i d'una imprescindible planificació.

Planificació i coordinació

Aquesta situació tan particular en què es troba avui la nostra cultura, ens obliga a seleccionar amb molta atenció quines són les activitats culturals que cal subvencionar. Car, per més generós que arribi a ésser el mecenatge, mai no podrà atendre-les totes, dissortadament.

És evident, doncs, que cal establir una programació, que cal establir un pla.

Aquest pla, em sembla que hauria de tendir vers dos objectius: Primer, establir una prioritat entre les necessitats més urgents i fonamentals de la nostra cultura. Segon, coordinar i programar les activitats existents i promoure'n de noves.

Aquesta planificació s'hauria d'estendre, naturalment, per un període determinat. L'òptim potser seria cinc anys. D'ací a cinc anys, si actuem encertadament en el camp de la nostra cultura, les coses poden haver evolucionat o canviat molt favorablement a la nostra causa. D'ací a cinc anys, ens trobarem a l'any 1970.

Una planificació per un període semblant permetria programar la realització d'una sèrie d'obres fonamentals que exigeixen una llarga temporada de maduració i treball. A més, permetria que hom pogués assegurar a alguns dels nostres millors intel·lectuals una tasca que durés diversos anys, facilitant així llur professionalització.

A la planificació podria correspondre l'establiment d'un pressupost econòmic ordinari, dedicat a mantenir les activitats aprovades i en curs, i un pressupost extraordinari, destinat exclusivament a la financiació o subvenció d'obres fonamentals extraordinàries o a la creació d'institucions bàsiques que tant manquen a la nostra cultura.

És probable que en determinades ocasions fos més fàcil d'aconseguir cabals per a la creació o manteniment d'una obra o institució determinada, que no pas per a destinar-los a activitats generals de la nostra cultura, sense especificar-les.

Decisió i execució

Ara bé: tota planificació requereix un òrgan d'elaboració del pla i un òrgan d'execució.

¿Quin ha d'ésser l'òrgan d'elaboració, avui? Prat de la Riba i el seu equip, que van establir el pla general d'educació i crearen l'Institut d'Estudis Catalans, ho van poder fer des d'un organisme públic, i amb el prestigi que donava a Prat el càrrec de President de la Diputació Provincial de Barcelona, primer, i després de la Mancomunitat. Avui no disposem ni d'un sol organisme públic que pugui jugar un paper semblant.

Tanmateix, cal elaborar aquest pla, imprescindiblement, i sense tardança. Cada dia que passa, representa una pèrdua. El factor temps és decisiu.

Davant d'aquesta situació, és evident que l'obligació i la responsabilitat d'elaborar el pla recauen conjuntament damunt d'aquella minoria de personalitats del nostre món econòmic que se sent responsabilitzada davant del país, i d'aquelles personalitats del món intel·lectual que també s'han sentit responsables davant del problema. Representants d'uns i altres cal que es reuneixin i, previs els assessoraments necessaris, cal que elaborin ràpidament el pla.

Per tal de reeixir en aquesta comesa, cal que entre el nostre petit món intel·lectual i les persones que s'esmercen a facilitar cabals per a la nostra cultura

existeixi una mútua coneixença i s'estableixi un clima de confiança. Aquestes Jornades d'Estudis, si fossin continuades, podrien contribuir, probablement, a aconseguir-ho. Em sembla, doncs, que val la pena d'assegurar llur continuïtat i organització.

Tanmateix, per més perfecte que sigui el pla que hom arribi a elaborar i per més mitjans econòmics que hom arribi a mobilitzar, no aconseguirem pas el resultat efectiu que tenim dret a esperar, si no existeix un òrgan que s'ocupi permanentment d'executar les decisions preses i de coordinar activitats i iniciatives. Sempre, evidentment, amb aquella màxima discreció que imposa allò que anomenem les circumstàncies. L'execució d'un pla exigeix, naturalment, un òrgan de gerència, com l'exigeix el bon funcionament de tota empresa.

L'establiment d'aquesta gerència és natural que sigui un afer no massa fàcil de resoldre, degut als molts factors que cal tenir en compte. Un d'ells, evidentment, el d'assegurar-se que la solució que hom adopti mereix la confiança del major nombre de persones possible. Les dificultats, però, no justificarien pas una demora a prendre una decisió. Car, mentre no comenci a funcionar aquest òrgan, correm el risc que l'execució de qualsevol programa, de qualsevol proposició que aprovem, resti a la mercè de les improvisacions o depengui de les hores lliures —sempre escasses, dissortadament— que cadascú de nosaltres disposa.

Un esforç decisiu de cara al futur

He exposat fins ací algunes consideracions sobre el tema de la ponència que em fou encomenada. Tanmateix, m'adono que he esgotat el temps programat, i no he examinat encara algunes qüestions importants del tema, i que d'altres només han estat tractades parcialment. Us prego que volgheu excusar-me. Crec, però, que tot el que he dit pot ésser útil per tal de facilitar el col·loqui que seguirà.

Potser algú opinarà que, en alguns punts de la meva ponència he estat poc concret, que he estat

escàs a proposar solucions als problemes plantejats. És cert. Però em sembla que la meua missió consistia, sobretot, a analitzar una situació i a suggerir un temari per al col·loqui. Les solucions, en definitiva, les hem de proposar entre tots, com a fruit d'una reflexió conjunta i d'un diàleg obert i ampli, en el qual imperi aquell mateix sentit de responsabilitat, de grandesa i de calculada aventura, que inspirà l'obra de Prat de la Riba i del seu equip. Confesso que el nom i l'obra del primer President de la Mancomunitat els he tingut constantment presents en preparar aquesta ponència. És seguint el seu exemple que proposo de rebutjar les solucions fàcils, impropisades, mediocres, parcials, provincianes, pròpies de la mentalitat del senyor Esteve, que tan funesta ens ha estat, i invito a proposar-ne que estiguin d'acord amb la transcendència de l'hora que vivim. En el terreny cultural, cal que ens avesem també a pensar i a actuar com a poble que es prepara a integrar-se a Europa, amb totes les conseqüències.

Aquestes solucions, certament, requereixen que fem un esforç extraordinari, ardit. Però disposem, com hem dit abans, de mitjans suficients per fer-lo. Un esforç que, altrament, és probable que sigui ja el darrer, el decisiu, el que coronarà la bona feina feta fins ara, car a l'horitzó comença a trencar l'alba.

Aquest darrer esforç ens permetrà, a més, de contribuir a refer el teixit de la nostra societat, a furnir-li indirectament alguns d'aquells quadres que ens són precisos per esguardar amb major confiança i serenor un futur incert i indefugible. Aquest esforç, finalment, ha de permetre una estreta col·laboració d'uns i altres, per damunt de tota mena d'antagonismes de classe o ideològics, en una obra comuna tan essencial per al país, com és el manteniment de la pròpia cultura. Aquesta col·laboració constructiva d'avui, representarà, sense cap mena de dubte, un factor positiu i essencial per aconseguir l'establiment a Catalunya d'un autèntic clima de convivència en un futur, aquest futur que, per dir-ho amb mots de Gaziol, cada batec del nostre cor acosta.

Si ho fem així, la Catalunya d'avui, de la qual som responsables, no podrà parlar amb els termes que Salvador Espriu posava als llavis d'un «país

moribund»: «Els meus fills no s'interessen per l'esperit i han perdut tota tradició de cultura i de finesa. Materialistes com són, imiten la tècnica d'altri. Sóc, ja ho veus, un país sense ànima (...), sóc tan sols una anacrònica silueta medieval.»

Si ho fem així, arribarà un dia que hom podrà aplicar a les nostres generacions allò que Prat de la Riba poguer dir de la seva: «...contents podem estar del nostre treball. La nostra generació no ha passat inútilment sobre la terra catalana. No és d'aquelles generacions que marxen pel camí fressat, quietament, descansadament, com un ramat anònim, sortit tot just de la fosca, i corrent de pressa a colgar-s'hi altra vegada; la nostra generació ha lluitat, ha fet obra pròpia i fecunda, tindrà un nom en les genealogies de la pàtria».

De nosaltres, de les nostres obres, depèn que així sigui.

Acabada l'exposició de la ponència, s'obre tot seguit el diàleg. Parla en primer lloc Salvador Espriu, que declara la seva satisfacció pels termes de la ponència. Remarca que és la primera vegada, després de més de vint-i-cinc anys, que veu plantejats els problemes de la cultura catalana amb serietat i realisme, alhora que hom exposa remeis eficaços. Demana, per tant, que el text de la ponència sigui reproduït i distribuït, car convé que moltes persones el coneguin i el meditin.

(De les actes de les Jornades)